

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Кафедра соціально-економічної географії і регіоназнавства
імені Костянтина Немця
Кафедра фізичної географії та картографії

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Декан факультету геології,
географії, рекреації і туризму
Віліна ПЕРЕСАДЬКО

22 серпня 2024 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«ОРГАНІЗАЦІЯ КРАЄЗНАВЧО-ТУРИСТИЧНОЇ РОБОТИ В ШКОЛІ»

рівень вищої освіти	перший (бакалаврський)
галузь знань	<u>10 Природничі науки / Педагогіка</u>
спеціальність	<u>014.07 Середня освіта (Географія)</u>
освітня програма	<u>географія, економіка та краєзнавчо-туристична робота</u>
вид дисципліни	обов'язкова
факультет	<u>геології, географії, рекреації і туризму</u>

2024 / 2025 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження вченою радою факультету геології, географії, рекреації і туризму

«26» серпня 2024 року, протокол № 8

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ: Скриль І.А., к. геогр. н., доцент кафедри соціально-економічної географії і регіоназнавства імені Костянтина Немця

Програму схвалено на засіданні кафедри соціально-економічної географії і регіоназнавства імені Костянтина Немця

Протокол від «26» серпня 2024 року № 9

Завідувач кафедри

Людмила НЕМЕЦЬ
(підпис)

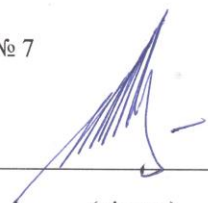
Програму погоджено з гарантами освітньо-професійних програм «Географія, економіка та краєзнавчо-туристична робота»:

Гарант освітньо-професійної програми Юрій КАНДИБА
(підпис)

Програму погоджено науково-методичною комісією факультету геології, географії, рекреації і туризму

Протокол від «26» серпня 2024 року № 7

Голова науково-методичної комісії

Олександр ЖЕМЕРОВ
(підпис)

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Організація краєзнавчо-туристичної роботи в школі» складена відповідно до освітньо-професійних програм підготовки бакалаврів за спеціальністю 014.07 Середня освіта (Географія).

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Мета викладення навчальної дисципліни – надати майбутнім фахівцям теоретичних знань і практичних навичок у сфері краєзнавчо-туристичної діяльності, які можуть бути використані у майбутній професійній діяльності випускників.

1.2. Основні завдання вивчення навчальної дисципліни:

- ознайомлення з теоретичними основами краєзнавчо-туристичної діяльності;
- ознайомлення з основними формами і методами краєзнавчо-туристичної діяльності з учнівською молоддю
- вивчення прийомів організації краєзнавчо-туристичної роботи в школі ;
- вивчення способів покращення ефективності навчання та виховання засобами туризму і краєзнавства
- ознайомлення з етапами організації шкільних масових заходів з учнями;
- вивчення основ організації краєзнавчої екскурсії, експедиції, туристського походу;

1.3. Кількість кредитів – 4.

1.4. Загальна кількість годин – 120.

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
нормативна	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
4-й	4-й
Семестр	
7-й	6-й установча, 7-й
Лекції	
24 год.	2(установчі)+4
Практичні, семінарські заняття	
24 год.	6
Лабораторні заняття	
Самостійна робота	
72 год.	102
Індивідуальні завдання	

1.6. Заплановані результати навчання.

Сформовані компетентності:

- Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, вести здоровий спосіб життя. (ЗК02);
- Здатність працювати в команді. (ЗК04);
- Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів)., (ЗК08);

- Здатність до адаптації та дії в новій ситуації. (ЗК09);
- Усвідомлення предметної області та розуміння професійної діяльності. (СК01);
- Здатність переносити систему наукових знань у практичну діяльність та площину навчального предмету / процесу, здійснювати структурування навчального матеріалу. (СК02);
- Здатність реалізувати допрофільну підготовку учнів основної школи та проектувати й здійснювати позакласну роботу з предмету, (СК08);
- Формування позитивної пізнавальної мотивації дитини до саморозвитку і навчання. (СК10);
- Здатність реалізовувати краєзнавчий підхід на уроках географії, у позакласній і позашкільній роботі з учнівською молоддю. (ПК07);

Згідно до вимог освітньо-професійних програм студенти повинні досягти таких результатів навчання:

ПР04. Знає та розуміє особливості навчання різнорідних груп учнів, застосовує диференціацію навчання, організовує освітній процес з урахуванням особливих потреб учнів.

ПР09. Володіє формами та методами виховання учнів на уроках і в позакласній роботі, уміє відстежувати динаміку особистісного розвитку дитини, здійснювати педагогічний супровід процесів соціалізації та професійного самовизначення учнів, підготовки їх до свідомого вибору життєвого шляху.

ПР12. Усвідомлює цінність захисту незалежності, територіальної цілісності та демократичного устрою України.

ПР13. Здатний самостійно організовувати процес навчання упродовж життя і вдосконалювати з високим рівнем автономності предметні компетентності, що здобуті під час навчання, нести відповідальність за результати своєї професійної діяльності.

що виражаються через систему знань та умінь:

Знання: методи дослідження, історія розвитку-краєзнавчо-туристичної діяльності, організаційні форми туризму і краєзнавства, види дитячо-юнацького туризму, особливості організації і проведення туристських походів, змагань, законодавча база дитячо-юнацького туризму і краєзнавства.

Уміння: пояснювати роль чинників, що впливають на розвиток краєзнавчо-туристичної діяльності, підбирати необхідний фактичний матеріал в процесі практичної діяльності, використовувати на практиці методи краєзнавчих досліджень, а також принципи організації краєзнавчо-туристичної діяльності в школі, володіти методикою організації краєзнавчо-туристичних заходів з учнівською молоддю.

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Розділ 1. Теоретичні засади краєзнавчо-туристичної діяльності.

Тема 1. Предмет, мета і завдання курсу. Історія краю як об'єкт краєзнавчої діяльності. Основні поняття й визначення краєзнавства і туризму. Етапи розвитку краєзнавства в Україні, Харківській області. Завдання та функції краєзнавчо-туристичної роботи в школі. Класифікація краєзнавства за різними ознаками. Форми і методи краєзнавчих досліджень.

Тема 2. Історія шкільного краєзнавства в Україні. Зародження шкільного краєзнавства в Україні. Краєзнавчий принцип Я. Коменського. Видатні педагоги, просвітителі К.Ушинський, О.Духнович, І.Франко, С.Русова та їх внесок у розвиток шкільного краєзнавства. Становлення і розвиток шкільного краєзнавства у ХХ столітті. Відродження краєзнавства в системі шкільної освіти у період незалежності України. Перша Всеукраїнська конференція краєзнавчих організацій у Харкові. "Засновник географічного

українознавства" С. Рудницький. Внесок Олени Степанів у розвиток українського шкільного краєзнавства. Краєзнавчі дослідження проф. Володимира Гериновича. Кость Дубняк - український географ, краєзнавець. Підвищення ролі краєзнавства у навчально-виховному процесі, прийняття у 1958 році «Закону про зв'язок школи з життям». Праця М.Костриці «Туристсько-краєзнавча робота в школі» (1985). Роль молодіжних товариств у розвитку краєзнавства та туризму в Україні. Історія молодіжних товариств «Січ», «Пласт» та ін.

Тема 3. Розвиток краєзнавчо-туристичної діяльності з учнівською молоддю в Харківській області. Перший етап – *започаткування* (1935-1941 роки). Створення в м. Харків Центральної дослідної дитячої екскурсійної станції (ЦДДЕС), яка організувала дитячу екскурсійно-туристичну справу в Україні. Клуб юних дослідників Арктики М. Трублаїні. Другий етап – *становлення* (1948 – кінець 1960-х років). 22 жовтня 1951 року - відкрита Харківська обласна екскурсійно-туристська база. Проведення походів по рідному краю та залучення школярів до занять у гуртках. Створення комплексних позашкільних закладів, відкриття туристсько-краєзнавчих клубів, секцій, гуртків, експедиційних загонів. Туристський клуб «Стежинка». Тісний зв'язок з науковцями Харківського державного університету ім. Горького. Третій етап – *активного розвитку* (кінець 1960-х – середина 1980-х років). Основні напрями розвитку закладу: спортивний туризм, краєзнавство, екскурсійна діяльність. Наукове товариство юних краєзнавців «Слідопит» (1976 р.). Четвертий етап – *стабільного розвитку* (середина 1980-х років – донині). Формуванням цілісної системи організації масової туристично-краєзнавчої діяльності з учнівською молоддю, розгалуженою мережею гуртків туристично-краєзнавчого профілю в районах Харківської області, плідною співпрацею з вищими навчальними закладами, провідним серед яких є Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна.

Розділ 2. Функціональні напрями краєзнавчо-туристичної роботи в школі

Тема 4. Форми краєзнавчої роботи в школі. Організація краєзнавчих заходів як одна з найбільш поширених і масових форм роботи в школі. Підготовка та проведення краєзнавчих конференцій. Краєзнавчі вікторини, ігри, квести. Краєзнавчий гурток як організаційний центр позакласних занять. Мета роботи гуртка, особливості проведення занять, зміст роботи. Програми гуртків туристсько-краєзнавчого напрямку.

Тема 5. Організація і методика проведення краєзнавчих екскурсій. Зміст і ознаки краєзнавчої екскурсії. Функції екскурсії – науковості, функція зв'язку теорії з життям, функція інформативності, функція організації культурного відпочинку, функція формування інтересів людини. Ознаки екскурсії. Класифікація екскурсій – за змістом, за місцем проведення, за способом пересування. Методика організації і проведення краєзнавчих екскурсій для школярів різних вікових категорій. Екскурсійна діяльність з учнівською молоддю Харківщини.

Тема 6. Підготовка та проведення туристсько-краєзнавчих експедицій. Експедиція як одна з найважливіших форм збору краєзнавчого матеріалу, пізнання рідного краю. Мета та напрями експедиції. Етапи підготовки та проведення експедиції. Методи і способи польових досліджень. Виконання практичних завдань під час експедиції. Документація досліджень. Матеріально-технічна підготовка групи. Техніка безпеки під час проведення експедиції. Камеральна обробка зібраних матеріалів -завершальний етап експедиції.

Тема 7. Організація роботи шкільного краєзнавчого музею. Основні принципи організації та діяльності музею. Функції музейної роботи. Основні напрями діяльності шкільного музею. Комплектування музейних фондів. Організація обліку, вивчення і

зберігання музейних зібрань. Експозиційна робота. Напрями роботи шкільного музею: музейно-організаційний, освітньо-виховний, навчально-програмний, організація змістовного дозвілля учнівської молоді.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усьог о	у тому числі					усьог о	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с.р		л	п	лаб	інд	с.р
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Розділ 1. Теоретичні засади краєзнавчо-туристичної діяльності в школі												
ТЕМА 1. Предмет, мета і завдання курсу	16	2	4			10	14	2	2			10
ТЕМА 2. Історія шкільного краєзнавства в Україні	18	4	4			10	16					16
ТЕМА 3. Розвиток краєзнавчо-туристичної діяльності в Харківській області	16	4	2			10	18	2	2			14
Разом за розділом 1	50	10	10			30	48	4	4			40
Розділ 2. Функціональні напрями краєзнавчо-туристичної діяльності в школі												
ТЕМА 4. Форми краєзнавчої роботи в школі	22	4	6			12	18	1	1			16
ТЕМА 5. Підготовка та проведення туристсько-краєзнавчих експедицій	16	4	2			10	18					18
ТЕМА 6. Організація і методика проведення краєзнавчих екскурсій	20	4	4			12	20	1	1			18
ТЕМА 7. Організація роботи	12	2	2			8	16					16

шкільного краєзнавчого музею											
Разом за розділом 2	70	14	14			42	72	2	2		68
Усього годин	120	24	24			72	120	6	6		108

4. Теми практично-семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин (денна форма)	Кількість годин (заочна форма)
1.	Теоретичні засади краєзнавчо-туристичної діяльності	4	2
2.	Історія шкільного краєзнавства в Україні	4	
3.	Розвиток краєзнавчо-туристичної діяльності в Харківській області	2	2
4.	Форми краєзнавчої роботи в школі	6	1
5.	Підготовка та проведення туристсько-краєзнавчих експедицій	2	
6.	Організація і методика проведення краєзнавчих екскурсій	4	1
7.	Організація роботи шкільного краєзнавчого музею	2	
	Разом	24	6

5. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Види, зміст самостійної роботи <i>Самостійно ознайомитися з частиною матеріалу та поглибити знання за темами</i>	Кількість годин (денна форма)	Кількість годин (заочна форма)
1.	Проаналізувати здобутки краєзнавчої діяльності	10	10
2.	Охарактеризувати етапи розвитку шкільного краєзнавства в Україні	10	16
3.	Розкрити особливості розвитку краєзнавчо-туристичної діяльності в Харківській області	10	14
4.	Дати характеристику форм краєзнавчої роботи в школі	12	16
5.	Охарактеризувати етапи проведення туристсько-краєзнавчих експедицій	10	18
6.	Визначити особливості проведення краєзнавчих екскурсій з учнівською молоддю	12	18
7.	Проаналізувати основні напрями роботи шкільного краєзнавчого музею	8	16
	Разом	72	108

6. Індивідуальні завдання

Індивідуальні завдання не передбачені навчальним планом.

7. Методи навчання

Під час вивчення курсу «Організація краєзнавчо-туристичної роботи в школі» передбачені лекції (інформаційні, проблемні), самостійні і практичні роботи студентів (з навчальною та періодичною літературою, статистичним матеріалом, різноманітними картами та ін.), використання комп'ютерів, консультації. Самостійна робота студентів включає такі види занять із зазначених вище тем: опрацювання теоретичних основ прослуханого лекційного матеріалу, вивчення окремих тем або питань, що передбачені для самостійного опрацювання, поглиблене вивчення літератури за заданою тематикою, пошук додаткової інформації, підготовка до практичних занять, систематизація вивченого матеріалу перед складанням поточного оцінювання тощо.

У разі подовження карантинних умов лекції проводяться дистанційно у форматі відеоконференції (платформа Zoom). Консультації індивідуальні та групові відбуваються з використанням месенджерів Viber, Telegram.

8. Методи контролю

Передбачені методи контролю: теоретичний захист практичних робіт, поточні проміжні (в т.ч. і тестові) контролю теоретичного матеріалу (як за окремими темами, так і кожної лекції), участь в дискусіях під час лекційних та практичних занять, перевірка ведення конспекту окремих тем.

9. Критерії нарахування балів

Поточний контроль, самостійна робота, індивідуальне завдання									Підсумкова (екзаменаційна) контрольна робота	Сума
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	Контрольна робота, передбачена навчальним планом	Разом		
3x2=6	3x2=6	3	4x3=12	4	3x2=6	3	10	60	40	100

T1, T2 ... – теми розділів.

Для допуску до складання підсумкового контролю (екзамену) здобувач вищої освіти повинен набрати не менше 20 балів з навчальної дисципліни під час поточного контролю, самостійної роботи, індивідуального завдання.

ПР № 1-5, 10-12 : від 0 до 3 балів – 0 балів – робота не виконана, 1 бал – виконана частково, у тезовій формі, висновки не аргументовані, робота підготовлена недбало, повністю відтворена інформація з інтернет, знання фрагментарні і поверхові, 2 бали – завдання виконано повністю, вчасно, містить несуттєві недоліки, знання достатні 3 бали – творчий підхід до розкриття питання, повно і правильно виконана, демонстрація глибоких знань теорії, зауваження відсутні.

ПР № 6-9: від 0 до 4 балів – 0 балів – робота не виконана, 1 бал – виконана частково, у тезовій формі, повністю відтворена інформація з інтернет, знання фрагментарні і поверхові, 2 бали – завдання виконано частково, висновки не аргументовані, робота підготовлена недбало, або завдання виконано повністю, містить суттєві помилки методичного характеру, знання поверхові, 3 бали – завдання виконано повністю, вчасно, містить несуттєві недоліки, знання достатні, 4 балів – творчий підхід до розкриття питання, повно і правильно виконана, демонстрація глибоких знань теорії, зауваження відсутні.

Проміжний і підсумковий контроль (10+40 балів) складаються з системи завдань різного типу і рівня складності (від простих тестових до вислову власної точки зору з

обґрунтуванням). Детальна розбаловка підсумкового контролю представлена на самій роботі біля кожного завдання.

Шкала оцінювання

Сумма балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка за національною шкалою
	Для чотирирівневої шкали оцінювання
90-100	відмінно
70-89	добре
50-69	задовільно
1-49	незадовільно

10. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна література

1. Закон України “Про туризм” від 15 вересня 1995 р. № 324/95-ВР
2. Закон України «Про музеї та музейну справу»//Відомості Верховної Ради України. – 1995. - № 25. – С. 565-573.
3. Закон України «Про охорону культурної спадщини»//Відомості Верховної Ради України. – 2000. - № 39. – С. 333-372.
4. Історичне краєзнавство в системі освіти України: здобутки, проблеми, перспективи: наук. зб. – Кам’янець-Подільський: Абетка-Нова, 2002. – 424 с.
5. Костриця М. Ю.,Обозний В.В. Шкільна краєзнавчо-туристична робота – К.: Вища школа, 1995. – 223 с.
6. Моя земля – земля моїх батьків; Положення про рух учнівської молоді України за збереження і примноження традицій, звичаїв, обрядів народу// Освіта. – 1991. – 24 с.
7. Прокопчук В. С. Шкільне краєзнавство. – К.: Видавництво Кондор, 2011. – 338 с.
8. Федорченко В.К. Історія туризму в Україні. К., Вища школа, 2002.

Допоміжна література

1. III з’їзд Всеукраїнської спілки краєзнавців (29-30 квітня 2003 року): матер. I док. – К.: Академія, 2004. – 160 с.
2. Коваль А.П. Знайомі незнайомці: Походження назв поселень України / А.П. Коваль. – К.: Либідь, 2001. – 301 с.
3. Положення про всеукраїнську історико-географічну експедицію учнівської молоді «Мікротопоніми України»// Інформаційний збірник Міністерства освіти України. – 1995. - №6. – С. 8 – 10.
4. Положення про музей при закладі освіти системи Міністерства освіти і науки України (Затв. наказом Міносвіти України 20.05.97 р. № 151) // Інформаційний збірник Міністерства освіти України . – 1997. - № 18. – С. 3 - 10.

5. Треф'як Я. Методика краєзнавчої роботи в національній школі / Ярослав Треф'як. – Івано-Франківськ, 2002. – 106 с.: іл

Інформаційні ресурси:

1. Освітній портал // www.osvita.ua
2. Міністерство освіти і науки України // www.mon.gov.ua
3. Державна служба статистики України // <http://www.ukrstat.gov.ua>